

Vilma Helander

DYSTOPIA VAI MALLI LÄNSIMAILLE

Sisällönanalyysi Kiinan sosiaalisesta
luottoluokitusjärjestelmästä käydystä verkkokeskustelusta

TIIVISTELMÄ

Vilma Helander: Dystopia vai malli länsimaille – Sisällönanalyysi Kiinan sosiaalisesta luottoluokitusjärjestelmästä käydyistä verkkokeskustelusta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

Tässä tutkielmassa tarkastelen Kiinan sosiaalisesta luottoluokitusjärjestelmästä käytyä julkista verkkokeskustelua. Tarkoitukseni on tutkia millaisia mielipiteitä ja ajatuksia keskusteluun osallistuneilla suomalaisilla on Kiinan järjestelmästä. Tarkastelen myös tapoja, joilla keskustelussa rakennetaan omaa kansallista identiteettiä vertailemalla Suomea ja Kiinaa.

Sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä otettiin Kiinassa käyttöön vuonna 2020, osuen samalle ajanjaksolle koronapandemian puhkeamisen kanssa. Vuonna 2020 Kiinan pisteytysjärjestelmästä uutisoitiin suomalaisessakin mediassa. Kiinan tiukkoja otteita ja ankaraa taudinjäljityskykyä, joka perustuu pitkälti viranomaisien valtaan ja valtion monipuoliseen valvontakoneistoon, toisaalta ihailtiin ja toisaalta taas kummeksuttiin sen erotessa suomalaisesta mallista vahvasti.

Aineistoni koostuu kolmen Helsingin Sanomien Kiinan sosiaalista luottoluokitusjärjestelmää käsittelevän verkkoartikkelin kommenttikentistä. Artikkelit on julkaistu aikavälillä 20.12.2018-27.7.2020. Valitsin verkkokeskustelun aineistokseni sen kiinnostavien ominaispiirteiden vuoksi; tutkijan rooli ei vaikuta aineiston syntyyn, ja verkkokeskustelu on aito kuvaus ihmisten ajatuksista ja käsityksistä. Aineiston analyysissä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

Tutkimustani taustoittaa sosiaalisen kontrollin ja valvonnan teoria, jota käytän työkaluna helpottamaan Kiinan järjestelmän hahmottamista. Esittelen myös toiseuden sekä orientalismin käsitteet, joiden kautta tarkastelen keskustelussa esiin tullutta vertailua sekä me ja muut- ajattelua.

Analyysin perusteella Kiinan luottoluokitusjärjestelmä nähdään verkkokeskusteluissa ennen kaikkea dystooppisena ja yksityisyyden rajat ylittävänä kontrollina. Keskustelussa etsitään jonkin verran myös hyviä puolia pisteytysjärjestelmästä, mutta usein siltikin järjestelmä todetaan toimimattomaksi Kiinan kaltaisen, yhä totalitaarisempaan suuntaan kulkevan valtion käytössä. Kiinan ja Suomen vertailua esiintyi aineistossa paljon, ja yllättäen Suomea kritisoitiin vertailun avulla.

Avainsanat: Kiinan sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä, sosiaalinen kontrolli, toiseus, orientalismi, social credit system, valvonta

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Kiinan sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä	4
2.1	Katsaus järjestelmän historiaan & perusteluun	5
2.2	Kiinalaisten suhtautuminen sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään.....	6
2.3	Muut valvontatyökalut Kiinassa	7
3	Teoriatausta	9
3.1	Sosiaalinen kontrolli & valvonta	9
3.2	Toiseus & orientalismi	10
4	Tutkimuksen toteutus	12
4.1	Sisällönanalyysi	12
4.2.	Aineisto	13
4.3	Eettiset kysymykset.....	15
5	Analyysi	17
5.1	Kriittinen keskustelu	18
5.2	Neutraali ja hyviä puolia etsivä keskustelu	20
5.3	Vertaileva keskustelu	21
6	Johtopäätökset ja pohdinta	24
	Lähteet	26
	Liite 1: Aineisto	28

1 Johdanto

Kiina nousi alkuvuonna 2020 koko maailman uutisoinnin kohteeksi, kun koronavirus lähti leviämään maailmanlaajuisesti pandemiaksi. Tähän päivään jatkunut otsikointi on ollut ajoittain ristiriitaista, ja Kiinaa, sekä sen valvonta- ja jäljityskoneistoa niin ihailaan kuin kritisoidaan. Esimerkiksi Iltalehti otsikoi vuonna 2020 näin ”*Professori: Kiina on onnistunut koronan torjunnassa maailman parhaiten - mitä se tarkoittaa länsimaille?*” sekä Iltasanomat näin ”*Koronaepäiltyjen seuranta paljasti Kiinan vakoilukoneiston*”. Tuorempi, vuoden 2022 Iltasanomien otsikko taas kuuluu ”*Kiinan karun koronapolitiikan seuraukset: Miehen annettiin kuolla sydänkohtaukseen, nainen menetti vauvansa*”. Tämänkaltaiselta uutisoinnilta ja raflaavilta otsikoilta on korona-aikana ollut mahdotonta välttyä, ja Kiinan politiikka herätti koronatilanteen myötä keskustelua myös Kiinaan, lähes samaan aikaan koronaviruksen puhkeamisen kanssa, käyttöönotetusta sosiaalisesta luottoluokitusjärjestelmästä. Kiina on jo pitkään ollut tunnettu kansalaistensa laajasta valvonnasta, siihen liittyvästä koneistosta ja työkaluista, mutta koronatilanteen, ja etenkin tehokkaan jäljitystyön myötä se nousi aiempaa huomattavasti enemmän keskusteluun niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa.

Mediassa ja verkkokeskustelussa erityisen mielenkiintoista on ääripäiden kontrasti – toisaalta Kiinan tehokasta kykyä jäljittää koronan tartuntaketjuja ja estää sen leviämistä ihailaan, ja toisaalta taas kauhistellaan miten valtio voi viedä kansalaistensa vapauden, sulkea kokonaisia kaupunkeja ja jäljittää yksittäisiä ihmisiä. Tässä kandidaatintutkielmassa pyrin tutkimaan suomalaisessa verkkokeskustelussa esiin tulleita mielipiteitä ja merkityksiä Kiinan sosiaalisesta luottoluokitusjärjestelmästä ja valvontakoneistosta. Kiinnostukseni kohteena on myös tavat, joilla keskustelussa suomalaiset rakentavat omaa kansallista identiteettiä erojen kautta. Tutkimuskysymykseni on ”Miten suomalaisessa verkkokeskustelussa suhtaudutaan Kiinan sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään ja miten keskustelussa rakennetaan omaa kansallista identiteettiä vertailun avulla?”. Tutkielmani aihe on yhteiskunnallisesti relevantti ja ajankohtainen, sillä mielipiteet Kiinan sosiaalisesta luottoluokitusjärjestelmästä heijastavat laajempia näkemyksiä lisääntyvästä valvonnasta yhteiskunnassa. Suhtautuminen Kiinan järjestelmään voi myös kertoa siitä, mihin suuntaan suomalaiset toivovat oman yhteiskuntansa kehittyvän.

Aineistonani on kolme Helsingin Sanomien Kiinaa käsittelevien artikkeleiden kommenttikenttää, joissa keskustelua on käyty vuosina 2018–2020 yhteensä 101 kommentin verran.

Tutkielmani etenee niin, että avaan ensin Kiinan sosiaalisen luottoluokitusjärjestelmän perusidea ja taustoja, jonka jälkeen avaan tarkemmin tutkimuksen keskeiset käsitteet ja teorian. Tämän jälkeen esittelen sisällönanalyysin tutkimusmenetelmänäni, tutkielmani vaiheet, aineistoni sekä pohdin tutkielmani eettisiä kysymyksiä. Viimeiseksi esittelen analyysini, sen tulokset sekä lopulliset johtopäätökset.

2 Kiinan sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä

Kiinan sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä tuli voimaan vuonna 2020, mutta Kiina on ollut tunnettu erilaisista luotettavuutta mittaavista systeemeistä jo kauan tätä ennen. Järjestelmän esimuodot ovat kuitenkin olleet mittareiltaan suppeampia, ja niiden painotus on ollut yksilöiden sekä yritysten taloudellisen luotettavuuden mittaamisessa (Jiang 2020, 94). Vuonna 2014 Kiinassa esiteltiin ensimmäistä kertaa termi sosiaalinen luottoluokitusjärjestelmä [=social credit system], jolla viitataan luokituksen laajentumiseen taloudellisesta luottokyvystä laajemmalle sosiaaliseen ja yksityiseen elämään. Luottoluokitusjärjestelmä esiteltiin patenttiratkaisuna niin Kiinan taloudellisille kuin sosiaalisille ongelmille. (Em. 94.)

Järjestelmä pisteuttaa kansalaisia muun muassa rehellisyydestä ja vilpittömyydestä, ja se ulottuu pitkälle henkilökohtaiseen elämään (Sithigh & Siems 2019, 1035). Pisteitä voi kerryttää tekemällä hyviä, suoraselkäisyyttä osoittavia tekoja, kuten pitämällä huolta vanhuksista, lahjoittamalla hyväntekeväisyyteen ja elämällä nuhteetonta elämää (Sithigh & Siems 2019, 1051; Foreign Policy 2018). Pisteitä taas menettää käyttäytymällä epäluottamusta herättävällä tavalla, jollaiseksi Kiina luokittelee muun muassa liikennerikkeet kuten punaisia liikennevaloja päin kävelemisen, rattijuopumuksen ja lapsen hankkimisen ilman hallinnon lupaa (Sithigh & Siems 2019, 1051). Järjestelmä luokittelee jotkin rikkeet toisia vakavammiksi, ja esimerkiksi rattijuopumus laskee kansalaisen pisteitä kerralla rajusti (Foreign Policy 2018). Myös yrityksiä pisteutetään, ja pisteytykseen voi vaikuttaa muun muassa verojen maksamisella, sakkojen välttämällä ja tuotteiden laatuvaatimusten täyttämällä (em.). Hyvät pisteet voivat olla kilpailuetu, sillä yrityksille, joilla on korkeat pisteet, tarjotaan parempia lainoja ja ne vaikuttavat myös asiakkaiden mielikuviin ja luottamukseen (em.).

Oma pistetili vaikuttaa kansalaisten elämään monilla tavoilla, mutta etenkin silloin, jos pisteet ovat alhaiset, rankaisukeinoja on lukuisia. Alhaiset pisteet omaavalta kansalaiselta voidaan esimerkiksi evätä oikeus kulkea tietyillä julkisilla kulkuneuvoilla kuten junilla ja lentokoneilla, heille tarjotaan huonompia lainoja ja hitaampia nettiyhteyksiä, estetään pääsy tiettyihin sairaaloihin tai lasten oikeus päästä arvostettuihin kouluihin evätään, eikä valtion töihin ole asiaa (Sithigh & Siems 2019, 94). Valtion työpaikkojen evääminen ei ehkä kuulosta dramaattiselta rankaisulta, mutta Kiinassa valtion työpaikoista on kova kilpailu ja niitä arvostetaan yksityistä sektoria enemmän. Julkinen häpäisy on myös yksi järjestelmän

rankaisukeinoista. Julkisissa tiloissa, kuten bussipysäkeillä tai rakennusten seinillä on valotauluja ja julisteita, joihin kuvasi voi päätyä, jos pisteet ovat tarpeeksi alhaiset (Ding & Zhong 2021, 634; Sithigh & Siems 2019, 1051).

Kansalaisille, jotka ovat onnistuneet kartuttamaan korkeat pistemäärät, tarjotaan taas palkintoja ja etuja. Etuja ovat esimerkiksi mahdollisuus vuokrata kaupunkipolkupyöriä ilmaiseksi, paremmat lainat pankeilta tai alennus kodin lämmityksestä (Foreign Policy 2018). Myös kuuliaisille kansalaisille on omia valotauluja ja julisteita, joihin on tavoiteltavaa saada oma kuva (Sithigh & Siems 2019, 1051). Järjestelmän oikeuttaminen kansalaisten vilpittömyydestä palkitsemisella on saanut kritiikkiä, sillä korkeista pisteistä saatavat palkkiot ovat heikkoja suhteessa rajuihin rangaistuksiin.

2.1 Katsaus järjestelmän historiaan & perusteluun

Kiinalaisten luottamus toisiinsa, yrityksiin sekä maansa oikeuslaitokseen on tunnetusti heikkoa. Kiina on perustellut järjestelmän tarpeellisuutta sillä, että se lisää kansan luottamusta toisiaan kohtaan. Kiinan johto tiivistikin järjestelmän ideaa vuonna 2018 näin ”Haluamme tehdä hankalaksi joka ikisen askeleen ottamisen niille, jotka ovat epäluotettavia” (Baer & Koponen 2020, 141; Ding & Zhong 2021, 633–634). Luottoluokitusjärjestelmän tarkoitus on kannustaa kansalaisia luotettavaan käytökseen ja rankaista epäluotettavasta käyttäytymisestä (Ding & Zhong 2021, 632).

Kansalaisten heikkoa luottamusta selittää muun muassa Kiinan kulttuurivallankumous vuosina 1966–1976 raakoine seurauksineen, useat skandaalit kuten vuoden 2008 maitojauheskandaali, jossa vauvojen huonolaatuinen korvikejauhe sairastutti tuhansia vauvoja, sekä aiempien epidemioiden kuten 1990-luvun aids- ja vuosien 2002–2003 sars-epidemian peittely ja vähättely viranomaistahoilta (Baer & Koponen 2020, 139–140). Erityisesti Mao Zedongin kaoottisen kulttuurivallankumouksen jäljet vaikuttavat vielä tänäkin päivänä Kiinassa. Maon tavoite oli puhdistaa Kiinan hallintakoneisto kapitalistisista ajattelijoista ja omista vastustajistaan. Kansalaisia kannustettiin ilmiantamaan toisiaan, ja esimerkiksi opiskelijat valjastettiin ilmiantamaan ja käyttämään väkivaltaa omia opettajiaan ja vanhempiaan kohtaan, jos näiden arvomaailma oli liian porvarillinen tai muuten Maon arvoista poikkeava. (YLE 2017.)

Tavallisia kansalaisia tuomittiin sanomisistaan, ja julkinen nöyryytys ja pahimmillaan kuolema olivat yleisiä rankaisukeinoja (Baer & Koponen 2020, 139). Nämä tekijät näkyvät nykypäivän Kiinassa konkreettisesti muun muassa siten, että useiden kerrostalojenkin ikkunoissa on kalterit, eikä kiinalaisen kotioveen koputtaessa välttämättä kukaan tule avaamaan, sillä pelko siitä, että koputtaja on rikollinen tai virkavallan edustaja, on todellinen (em. 137).

2.2 Kiinalaisten suhtautuminen sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään

Kiinalaisten suhtautumista maansa politiikkaan ja hallitsijoihin ei ole täysin yksinkertaista tutkia, eikä saatu tutkimustieto ole aina luotettavaa ja siihen kannattaa suhtautua tietyllä varauksella. Tämä johtuu Kiinassa vallitsevasta sensuurista, ja esimerkiksi valtion toimien kritisointi onkin viranomaisten näkökulmasta epäluottamusta herättävä teko, joka voi johtaa rangaistuksiin (em. 47).

Kiinalaisten suhtautumista ja mielipiteitä järjestelmästä on kuitenkin tutkittu. Berliinin yliopiston Kiinaan erikoistuneen tutkija Genia Kostkan toteuttama tutkimus, joka tehtiin yhteistyössä kiinalaisten suosittujen sovellusten kanssa, näyttää, että yllättäen hyvätuloisimpien ja korkeasti koulutettujen sekä vanhempien ihmisten joukossa luottoluokitusjärjestelmään suhtaudutaan myönteisimmin. Yllättävän löydöstä tekee se, että usein korkea koulutus johtaa liberaalien ja demokraattisten arvojen kannattamiseen. Tutkimuksen otos oli 2209 kiinalaista ja se toteutettiin alkuvuonna 2018, jolloin sosiaalista luottoluokitusjärjestelmää testattiin muutamissa kaupungeissa. (Kostka 2019, 1565–1569.)

Myös sukupuoli ja asuinpaikka vaikuttivat tuloksiin niin, että miehet ja kaupunkilaiset suhtautuivat järjestelmään maalla asuvia ja naisia myönteisemmin. Maalla ja kaupungeissa asuvien, sekä korkea- ja heikompituloisten toisistaan poikkeavia suhtautumistapoja saattaa selittää se, että maalla järjestelmästä on saatavilla kaupungeja vähemmän tietoa, tai se, että järjestelmän tarjoamat edut hyväpisteisille kansalaisille eivät juurikaan ulotu maaseudulle. (em. 1584.)

Vahvaa kielteistä suhtautumista ei tässä tutkimuksessa tullut juurikaan esiin, sillä vastanneista vain 1 % kertoi suhtautuvansa järjestelmään kielteisesti. Myönteisesti järjestelmään suhtautui jopa 80 % ja neutraalisti 19 % vastanneista. (Em. 1572.) Tutkimuksen avoimiin kysymyksiin saatujen vastausten perusteella näytti myös siltä, että kiinalaiset eivät nähneet

luottoluokitusjärjestelmää ensisijaisesti valvonnan välineenä, vaan välineenä nostaa ihmisten elämänlaatua. Kyselyyn vastanneista 76 % oli sitä mieltä, että Kiinassa vallitsee keskinäinen epäluottamus kansan ja yhteiskunnan välillä, ja suuri osa myös uskoi luottoluokitusjärjestelmän voivan olla ainakin osittainen ratkaisu luottamuksen korjaamiseksi. (Em. 1585–1586.)

2.3 Muut valvontatyökalut Kiinassa

Sosiaalisen luottoluokitusjärjestelmän ohella Kiina on tunnettu muistakin valvonnan välineistä ja tässä kappaleessa esittelen lyhyesti niistä muutamia tunnetuimpia. Esimerkiksi Safe City-valvontakamerajärjestelmää käytetään Kiinassa laajasti, ja se sisältää n. 400 miljoonaa valvontakameraa ja sen tavoitteena on kattaa kaikki julkiset tilat (Baer & Koponen 2020, 12). Yhä useammassa valvontakamerassa on kasvojentunnistin, ja tekoälyyn perustuva järjestelmän väitetään tunnistavan kasvot jopa sekunnissa (Helsingin Sanomat 2021).

Safe City -järjestelmän ohella Kiinassa toimii pilvipoliisi. Pilvipoliisi on keskustietojärjestelmä, joka perustuu massadatan valvontaan ja sen tarkoitus on ennaltaehkäistä rikoksia. Rikosrekisterien lisäksi dataa kerätään muun muassa valvontakameroista ja ostotiedoista. Datan perusteella ihmisistä luodaan profiileja, ja epäilyttävästi käyttäytyneitä seurataan tehostetusti. (Em..)

Asumisoikeutta Kiinassa säätelee Hukou-rekisteri. Rekisteriä perustellaan liian nopean kaupungistumisen estämisellä sekä Kiinan valtavalla väkiluvulla. 1,4 miljardin ihmisen väestöstä on pidettävä kirjaa, ja Hukou on Kiinan työväline siihen. Kansalainen tarvitsee virallisen luvan halutessaan muuttaa paikasta toiseen, ja jos lupaa ei ole, ei kansalaisella ole uudessa asuinpaikassaan juuri mitään oikeuksia. Kansalaista ei tunnusteta viralliseksi asukkaaksi ilman järjestelmän hyväksyntää, jolloin oikeus esimerkiksi terveydenhuoltoon, äänestämiseen, asuntoon ja jopa kirjastojen käyttöön evätään. (Wang 2005, 11–12.)

Myös internetin rajoittaminen suureksi palomuuriksi kutsutulla sensurointijärjestelmällä on osa Kiinan valvontajärjestelmää. Palomuri estää pääsyn monille länsimaisille sivustoille, ja sensuroitujen sivujen listalla on esimerkiksi Twitter, Youtube ja Facebook. Palomuurin voi kiertää VPN-yhteydellä, mutta viranomaiset yrittävät jatkuvasti kitkeä sen käyttöä. Internetin sisältö luokitellaan tekoälyn avulla eri riskikategorioihin, jonka jälkeen sen käy läpi

sensuroijien ammattikunta. Tämän lisäksi sensurointi pohjautuu vahvasti kansalaisten itsesensuuriin, sillä pelote vankeudesta on niin vahva. Tavallistakin kansaa kannustetaan rahapalkinnoilla ilmiantamaan sisältöä vapaaehtoisina, ja vapaaehtoisten ilmiantoja olikin vuonna 2018 jopa 165 miljoonaa. Sensuroitavaksi ja kielletyksi materiaaliksi luokitellaan muun muassa yllyttäminen valtion vastaiseen toimintaan ja kansallisen edun heikentämiseen pyrkivän tiedon levittäminen. (Baer & Koponen 2020, 41–51.)

Maailmalla on oltu huolissaan tekoälyvalvonnan lisääntymisestä muuallakin. Huoli yleistymisestä ei ole täysin aiheeton, sillä Kiina on myynyt esimerkiksi Safe City-järjestelmää jo ainakin 86 valtioon (Helsingin Sanomat 2021). Euroopan unionin tekoälystrategiaan on kuitenkin kirjattu, että kaikkien tekoälyjärjestelmien tulee toimia ihmisten hyväksi ja niiden on oltava eettisiä, läpinäkyviä ja puolueettomia. EU:n komissio myös luokittelee tekoälyjärjestelmät erilaisiin riskikategorioihin, ja järjestelmät, jotka ovat uhka kansalaisille, luokitellaan ei-hyväksyttäviksi. Esimerkkinä tällaisesta kansaa uhkaavasta järjestelmästä mainitaan ”valtioiden harjoittama ihmisten pisteytys sosiaalisen toiminnan perusteella”. (Euroopan komissio.) Myös ihmisoikeusjärjestö Amnesty International on todennut Kiinan valvontajärjestelmien loukkaavan ihmisoikeuksia ja olevan uhka yksityisyydelle sekä sanan- ja uskonnonvapaudelle (Amnesty International 2020).

3 Teoriatausta

3.1 Sosiaalinen kontrolli & valvonta

Sosiaalisen kontrollin käsite on muuttunut ajan saatossa, eikä sille ole täysin yksiselitteistä määritelmää. Usein sitä käytetään usein hyvinkin löyhänä kattoterminä kattamaan kaikkia sosiaalista yhdenmukaisuutta tuottavia prosesseja pienen lapsen socialisaatiosta julkisen vallan käyttöön asti (Cohen 1985, 2). Yksi tunnetuimmista ja ensimmäisistä sosiaalisen kontrollin teoretikoista on Edward A. Ross, jonka sosiaalipsykologinen lähestymistapa käsitteeseen määrittelee sen erilaisiksi välineiksi ja työkaluiksi, joilla tuotetaan sosiaalista järjestystä (Innes 2003, 16). Rossin mukaan sosiaalisen järjestyksen ylläpitäminen ja keinot sen tuottamiseksi ovat usein niin arkipäiväisiä, että ne otetaan itsestäänselvyyksinä, emmekä aina ole edes tietoisia niistä (Ross 1910, 4).

Sosiologi Donald Black on jakanut sosiaalisen kontrollin muodolliseen ja epämuodolliseen kontrolliin, joista muodollisella kontrollilla viitataan kaikkeen kontrolliin, joka juontaa jollakin tapaa laista (1976, 2). Kyseisen määritelmän mukaan kaikki muu kontrolli, jolla ei ole yhteyttä lakiin on siis epämuodollista. Epämuodollisen kontrollin keinoja ovat täten esimerkiksi suostuttelu ja ryhmäpaine (Itkonen & Pirttilä 1992, 60). Myös kriminologi Martin Innes käyttää tätä kahtiajakoa, mutta kritisoi Blackin tiukkaa jakolinjaa lain perusteella, sillä lain lisäksi on paljon auktoriteetteja ja instituutioita, jotka tuottavat muodollista kontrollia (2003, 6–7). Muodollisen kontrollin voidaan ajatella kumpuavan myös julkisista normeista (Itkonen & Pirttilä 1992, 60).

Innesin mukaan sosiaalinen kontrolli ja erilaiset valvontakeinot lisääntyvät jatkuvasti. Rikosten pelko ja turvattomuuden tunne ajavat yhteiskuntia etsimään uusia tapoja valvoa ihmisiä, minkä seurauksena niin ihmisten yksityinen kuin julkinenkin elämä on yhä suuremman valvonnan ja kontrollin alaisena. (Innes 2003, 1.) Innesin kuvaus sosiaalisesta kontrollista vertautuukin hyvin Kiinan sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään, jonka tarvetta perustellaan turvattomuuden tunteella, epäluottamuksella ja rikollisen käytöksen ennaltaehkäisyllä. Järjestelmän voidaan katsoa sisältävän niin muodollista kuin epämuodollista kontrollia, sillä lain ja viranomaisvalvonnan lisäksi järjestelmään kuuluu epävirallisempi puoli, sillä kansalaisia kehoitetaan valvomaan ja tarvittaessa ilmiantamaan myös toisiaan (Baer & Koponen 2020, 51).

Yksi suurimmista sosiaalisen kontrollin muutoksista viime vuosikymmenten aikana on massadatan kasvanut hyödyntäminen, johon Kiinan valvontakoneistokin tukeutuu. Pohjimmiltaan luottoluokitusjärjestelmä perustuu ajatukseen, että ihmisten ja yritysten luotettavuus ja moraalit ovat asioita, joita voidaan muuntaa massadataksi ja mitata sen avulla (Liang & Chen 2021, 119). Erilaiset dataa hyödyntävät infrastruktuurit lisääntyvät Kiinan lisäksi muuallakin maailmassa nopeasti ja massadataa käytetään yhä enemmän vallan ja legitiimiyden lähteenä (em. 115–116). Niin valtiot kuin yritykset hyödyntävät sitä, joskin erilaisiin tarkoituksiin. Yritykset hyödyntävät massadataa esimerkiksi mainostuksen kohdentamiseen ja algoritmien luomiseen, kun taas valtio hyödyntää kerättyä tietoa muun muassa rikosten valvontaan ja kansalaisten tunnistamiseen (em. 115).

3.2 Toiseus & orientalismi

Analysoidakseni syvemmin sitä, miten aineiston keskustelussa vertaillaan Kiinaa Suomeen ja sitä kautta rakennetaan omaa kansallista identiteettiä, esittelen lyhyesti toiseuden ja orientalismin käsitteet. Toiseuden ytimessä on itsensä tunnistaminen muista erilliseksi subjektiksi, ja toiseutta tuotetaan usein vertailun avulla. Stuart Hall esitti, että binaariset oppositiot, eli kaksinapaiset vastakohtat ovat perustava väline merkitysten luomiselle (Hall 1999, 81–82). Rakennamme siis omia merkityksiä, identiteettejä ja käsityksiä maailmasta vertailun avulla, ja vertailukohteen kautta asiat saavat merkityksensä. Esimerkiksi mustalla värillä ei olisi mitään merkitystä ilman valkoista, sillä merkitys riippuu vastakohtien välisestä eroista (em. 153). Usein tällaisiin vastakohtapareihin ja toiseuteen liittyy myös ajatus siitä, että toinen on toista arvostetumpi tai hierarkkisesti toista ylempänä. Vertailemalla voidaan rakentaa omasta kansallisesta identiteetistä positiivisempaa kuvaa tai päinvastoin.

Idän ja lännen samankaltainen binaarinen erottelu on myös tapa luokitella ja vertailla. Todellisuudessa itäisen ja läntisen maailman käsitteet eivät liity vain maantieteeseen, vaan ne ovat laajempia ideoita, joilla vertailemme yhteiskuntien piirteitä (Hall 1999, 79). Alun perin lännen määritelmä on syntynyt sen suhteesta itään, ja samasta vertailusta on syntynyt myös orientin ja idän käsitteet (Said 1979, 4–5). Orientalismi on toiseuttava ideologia, joka niputtaa idän yhdeksi, homogeeniseksi joukoksi sen perusteella, miten se eroaa lännestä (Hall 1999, 84). Orientalistisesta näkökulmasta länsimaita pidetään ideaaleina ja myönteisiä tunteita

herättävinä, ja toisaalta ei-läntisiä maita kehittymättöminä, ja kielteisiä tunteita herättävinä (Hall 1999, 80). Me ja muut -ajattelulla on tapana yksinkertaistaa asioita ja esittää heterogeenisiä joukkoja yhdenmukaisina (em. 84). Esimerkiksi Kiinaa on helppo ajatella ”muina” – jonakin yhtenevällä tavalla meistä poikkeavana joukkona. Tämän kaltaisella ajattelulla on helppoa rakentaa eroja ja etäisyyttä, vaikka se usein sortuu yksinkertaistamiseen ja todellisuuden vääristelyyn. Itäisen maailman ajattelemisen ”toisena”, jonakin länsimaista poikkeavana, on siis väline, jolla rakennamme merkityksiä omasta yhteiskunnastamme. Tässä tutkielmassa kiinnitänkin huomioni siihen, millaisia merkityksiä verkkokeskustelussa rakennetaan idän ja lännen, tutkielmani kontekstissa Suomen ja Kiinan erojen kautta.

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen tutkielmani tutkimusmenetelmän, tutkielmani vaiheet, aineiston sekä pohdin tutkielmani etiikkaa. Tutkielmani on laadullinen, ja sen aineisto koostuu Helsingin Sanomien Kiinan sosiaalista luottoluokitusjärjestelmää käsittelevien artikkeleiden kommenttikentistä. Laadullisen tutkimuksen päämäärä ei ole tuottaa täysin yleistettävää tietoa, vaan se pyrkii ymmärtämään rajattua ilmiötä syvällisesti, samalla antaen sille teoreettisesti kuvaavan tulkinnan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

4.1 Sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelmänäni käytän sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on laajasti käytetty tutkimusmenetelmä, joka sopii monenlaiseen laadulliseen tutkimukseen sekä strukturoimattoman aineiston analysointiin (em. 87). Päädyinkin valitsemaan sisällönanalyysin menetelmäksi, sillä se antaa vapauksia aineiston suhteen, ja sopii hyvin myös verkkokeskustelun analysointiin.

Tarkoitukseni on löytää aineistosta sisällönanalyysin avulla vastaus tutkimuskysymykseen ”Miten suomalaisessa verkkokeskustelussa suhtaudutaan Kiinan sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään ja miten keskustelussa rakennetaan omaa kansallista identiteettiä vertailun avulla”. Pyrin siis löytämään kommentteista erilaisia näkökantoja ja suhtautumistapoja Kiinan järjestelmään sekä tapoja, joilla vertailun avulla tuotetaan omaa kansallista identiteettiä.

Analyysini on teoriaohjaavaa. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria tukee ja toimii analyysin apuna, mutta ei kuitenkaan täydellisesti hallitse sitä, vaan sitä käytetään pikemminkin välineenä ohjaamaan ajattelun suuntaa (em. 81). Teoriaohjaavaa sisällönanalyysia voidaankin pitää eräänlaisena teorialähtöisen ja aineistolähtöisen sisällönanalyysin välimuotona, sillä se sisältää piirteitä molemmista. Teoriaohjaavaa analyysia voi siis ohjata vuoroin valitsemani teoreettinen

viitekehys ja vuoroin aineisto (Puusa & Juuti 2020, 239), ja tästä syystä teoriaohjaava analyysi tuntui sopivalta vaihtoehdolta tutkielmalleni.

Analyysini eteni vaiheittain. Ensimmäiseksi luin koko aineistoni läpi hahmottaakseni keskustelun sisältöä suurpiirteisesti. Tässä vaiheessa poistin aineistosta aiheen sivusta kirjoitetut kommentit, jotka eivät liittyneet artikkelin sisältöön tai joista ei voinut päätellä kirjoittajan suhtautumistavasta tutkimusaiheeseeni mitään. Tällaisia kommentteja oli 12 kappaletta. Joukossa oli niin vitsejä kuin kiitoksia artikkelin kirjoittajalle. Näin ollen varsinaista analysoitavaa aineistoa jäi 89 kommentin verran.

Huomatessani että keskustelu piti Kiinan järjestelmän kommentoimisen lisäksi sisällään paljon vertailevaa keskustelua Suomesta ja suomalaisesta yhteiskunnasta, päätin muokata tutkimuskysymystäni ja lisätä siihen apukysymyksen ”Miten keskustelussa rakennetaan omaa kansallista identiteettiä vertailun avulla”. Aineiston sisällön hahmotuttua tarkemmin lisäsin tutkielmani teoreettiseen viitekehykseen toiseuden käsitteen tukemaan vertailevan keskustelun analyysia.

Teoreettisen viitekehyksen tarkennettua luin koko aineiston uudelleen läpi, ja aloin etsiä kommentteista samankaltaisuuksia. Koodasin samoja teemoja käsittelevät kommentit omilla väreillään, ja havainnoin aineistoa teoreettisen viitekehyksen kautta. Lopulta kommentteista muodostui kolme kategoriaa, jotka nimesin kriittiseksi keskusteluksi, neutraaliksi ja hyviä puolia etsiväksi keskusteluksi sekä vertailevaksi keskusteluksi. Viimeisessä vaiheessa tein kategorisoidusta aineistosta johtopäätökset.

4.2. Aineisto

Valitsin aineistokseni Helsingin Sanomien Kiinan sosiaalista luottoluokitusjärjestelmää koskevien artikkeleiden kommenttikentät. Valitsin analysoinnin kohteeksi kommenttikentissä käydyt verkkokeskustelut, sillä verkkokeskustelut tuovat esiin kansalaisten mielipiteitä ja käsityksiä ajankohtaisista ilmiöistä, ja verkkokeskustelut ovat aineistona myös ihmisten omaehtoisen toiminnan tulosta, eikä niihin vaikuta tutkijan asema.

Verkkokeskustelu voi myös erota kasvokkain käydystä keskustelusta siten, että omia, valtavirrasta poikkeavia mielipiteitäkin saatetaan tuoda matalammalla kynnyksellä esiin.

Verkkokeskustelua analysoidessa täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että kommentoijat edustavat vain tiettyä käyttäjäkuntaa, eikä keskustelussa esiin tulevat mielipiteet edusta kaikkia suomalaisia. (Laaksonen & Matikainen & Tikka 2015, 206.)

Suomalaisista suurista verkkolehdistä valitsin juuri Helsingin Sanomat, sillä Helsingin Sanomilla on runsaasti lukijoita ympäri Suomea, jonka ansiosta keskustelu on luultavasti pienempiä paikallislehtiä moniäänisempää. Huomasin myös, että Helsingin sanomien kommenttikentät myös usein pysyivät asiallisävyyteisempinä kuin esimerkiksi iltapäivälehtien vastaavat. Kommenttikentät ovat kaikille julkisia, vaikka itse artikkelit ovat maksumuurin takana. Digitilaajana minulla oli kuitenkin pääsy myös juttuihin, mikä osaltaan helpotti aineiston valintaa. Etsin artikkeleita hakusanoilla ”Kiina”, ”sosiaalinen pisteytys”, ”pistejärjestelmä” ja ”Kiina pisteytys”. Hakutuloksista valitsin kolme mielestäni parhaiten ilmiötä kuvaavaa artikkelia. Myös kommenttien runsas määrä kyseisissä artikkeleissa oli yksi valintaperusteistani.

Ensimmäinen artikkeli, jonka kommentteja analysoin, on otsikoitu näin ”*Anoppipisteitä jaossa*”. Katriina Pajarin kirjoittama artikkeli on julkaistu 20.12.2018, jolloin sosiaalista luottoluokitusjärjestelmää pilotoitiin Kiinassa Rongchangin kaupungissa. Jutussa kerrotaan luottoluokitusjärjestelmän perusideasta, ja samalla esitellään, miten se on vaikuttanut kiinalaisen, Rongchangissa asuvan Zhang Xifengin elämään. Otsikko kertoo siitä, miten Zhang on kerryttänyt itselleen korkeat pisteet muun muassa olemalla moitteeton anoppi, ja pitämällä samalla huolta omasta, ikääntyneestä anopistaan. Zhang ystävineen kertovat, että he ovat järjestelmään tyytyväisiä ja että se on parantanut ilmapiiriä kotikylässä. Jutussa myös pohjustetaan kiinalaisten tyytyväisyyttä järjestelmään kertomalla kulttuurivallankumouksen aiheuttamasta epäluottamuksesta kiinan kansalaisten välillä.

Toinen jutuista on 4.1.2020 julkaistu pääkirjoitus, otsikolla ”*Kiina pisteyttää yksityishenkilöiden ja pian myös yrityksien teot*”. Järjestelmää oltiin juuri laajentamassa koko maahan, ja jutussa kerrotaan sen toiminnasta yleisellä tasolla länsimaiseen vapauteen tottuneen näkökulmasta. Pääkirjoituksessa mainitaan, että kiinalaisten suhtautuminen valvontaan ei ole yhtä kielteinen kuin länsimaalaisten. Pääkirjoituksessa kerrotaan myös, että Kiinassa toimivat länsimaalaiset yhtiöt joutuvat järjestelmän piiriin, mikä saattaa tuottaa ongelmia, kun aiemmin liikesalaisuuksina pidettyjä asioita saatetaan joutua järjestelmän nimissä paljastamaan.

Kolmannen Sanna Raita-ahon kirjoittaman artikkelin otsikko kuuluu ” *Kiinan uuden luokitusjärjestelmän pelätään ajavan suomalaisyrityksiäkin valvomaan työntekijöitään tiukemmin vapaa-ajalla* ”. Artikkelin on julkaistu 27.7.2020, ja se keskittyy yritysten näkökulmaan, ja siihen miten luottoluokitusjärjestelmä vaikuttaa ulkomaalaisten yritysten toimintaan Kiinassa. Artikkelissa maalataan uhkakuvaa siitä, että luottoluokitusjärjestelmä saattaisi johtaa siihen, että yksityishenkilön vapaa-ajan tekemiset saattaisivat vaikuttaa hänen yrityksensä luottoluokitukseen, ja artikkelissa pohditaan miten tiukka valvonta ja työntekijöiden vapaa-aikaan puuttuva kontrolli ei välttämättä sovi länsimaisten yritysten arvoihin.

Aineiston artikkelit löytyvät tutkielman liitteistä. Koodaan analyysiosiossa lainaamani kommentit numeroin 1, 2 ja 3, jotta lukija tietää mihin artikkeliin alkuperäinen kommentti on kirjoitettu. Numero 1 viittaa tässä kappaleessa ensimmäisenä esiteltyyn artikkeliin, 2 toisena esiteltyyn ja 3 viimeisenä esiteltyyn. Tällä pyrin lisäämään tutkielmani läpinäkyvyyttä ja autan lukijaa hahmottamaan keskustelun tarkempaa kontekstia.

4.3 Eettiset kysymykset

Tutkielmaa tehdessäni pyrin noudattamaan hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Tutkielmani eettisiä huomioita otettavia asioita ovat kiinalaisiin kohdistuva rasismi, joka lisääntyi koronapandemian puhjettua, ja sen mahdollinen näkyminen tutkielmani aineistossa. On myös pidettävä mielessä, että Aasiaan liittyy paljon ennakkoluuloja ja eksotisointia, mikä saattaa osaltaan vaikuttaa aineistossa esiintyviin mielipiteisiin. Pyrin tutkijan asemassa toimimaan itse niin, etten vahvista tällaisia ajattelutapoja. Tunnistan myös oman asemani tutkielman tekijänä, ja pyrin välttämään omien ennakkokäsityksien vaikutusta analyysin kulkuun.

Myös aineistoni henkilöiden yksityisyys on huomioitava asia. Aineistoni kommentoijat kirjoittavat joko omalla nimellään, tai käyttävät keksittyä nimimerkkiä. Myöhemmin, keväällä 2021 Helsingin Sanomat muuttivat kommentointiaan niin, että suurinta osaa artikkeleista voi kommentoida vain omalla nimellään. Vaikka kommenttikentät ovat julkisia ja kaikille saatavilla, tutkimusetiikan vuoksi anonymisoin kommentoijat enkä käytä heidän nimiään tai nimimerkkejään. Kommenttikenttien julkisuuden vuoksi en ole katsonut tarpeelliseksi kysyä

kommentoijilta erillistä suostumusta aineiston käyttöön. Myös Helsingin Sanomien verkkosivujen kommentointiohjeissa mainitaan, että kommenttien käyttäminen tutkimuksiin ja opinnäytteisiin on sallittua.

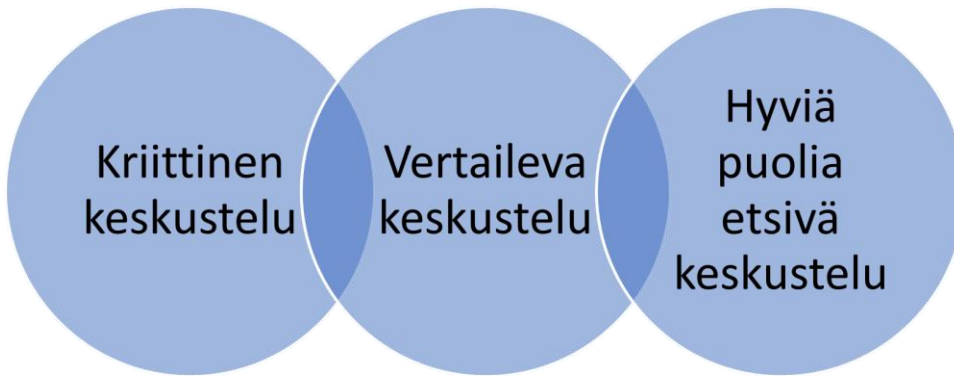
5 Analyysi

Analyysiluvussa esittelen, millaista keskustelua aineiston Helsingin Sanomien verkkoartikkeleiden kommenttikentissä on käyty aikavälillä 20.12.2018-28.7.2020. Pysin analyysin avulla vastaamaan tutkimuskysymykseeni ”Miten suomalaisessa verkkokeskustelussa suhtaudutaan Kiinan sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään ja miten keskustelussa rakennetaan omaa kansallista identiteettiä vertailun avulla?”.

Keskustelussa tulee esiin monenlaisia mielipiteitä Kiinan luottoluokitusjärjestelmästä, ja keskustelu polveili keskeisesti näiden kysymysten ympärillä: Onko järjestelmä hyväksyttävä, onko sen hyöty-haittasuhde kannattava, miten järjestelmä toimisi muun maailman kontekstissa, miten muut, Suomessa ja maailmalla käytettävät luotettavuutta mittaavat rekisterit vertautuvat Kiinan järjestelmään ja tuemmeko järjestelmää tekemällä Kiinan kanssa yhteistyötä.

Muodostin aineistossa toistuvasti esiintyneistä suhtautumistavoista omat pääkategoriat. Ensimmäinen kategoria on kriittinen keskustelu, jota aineistossa esiintyi määrällisesti eniten. Toinen kategoria on neutraali ja hyviä puolia etsivä keskustelu. Kolmas ja viimeinen kategoria on vertaileva keskustelu. Kategorioissa on osittaisia päällekkäisyyksiä, sillä vertailevaan keskusteluun sisältyy Kiinan järjestelmän kritisointia, mutta toisaalta myös sen hyvien puolien esiintymistä. Halusin kuitenkin ottaa vertailevan keskustelun omaksi kategoriakseen, sillä sitä esiintyi aineistossa runsaasti, ja mielestäni olennaista siinä ei niinkään ole mielipiteet Kiinan järjestelmästä, vaan se, miten vertailun kautta puhutaan Suomesta ja millaista kuvaa Suomen yhteiskunnasta sillä maalataan. Havainnollistan näitä kategorioiden päällekkäisyyksiä kuvion 1 avulla.

Koska osa aineiston kommentit olivat hyvin vaihtelevan pituisia, osa vain lauseen mittaisia, ja osa hyvin pitkiä, olen tiivistänyt pisimpiä kommentteja lainaamalla niistä vain osaa. Pysin tekemään tämän kuitenkin niin, että kommentin asiasisältö tai sen tulkinta ei vääristy. Kommentit kokonaisuudessaan voi käydä lukemassa Helsingin Sanomien verkkosivuilta.

Kuvio 1: Kategorioiden päällekkäisyydet

5.1 Kriittinen keskustelu

Keskustelussa käytettiin monenlaisia näkökulmia Kiinan ja luottoluokitusjärjestelmän kritisointiin. Vapauden ja yksityisyyden puute ja huonot ihmisoikeudet tulivat esiin useasti. Myös yritysten toiminta Kiinassa puhututti, ja sen eettisyyttä pohdittiin monelta kantilta.

3. *''Kannattais tässä vaiheessa viimeistään tajuta lähteä Kiinasta. Eihän länsimainen yritys voi alkaa loukkaamaan työntekijöidensä yksityisyyttä vapaa-ajalla. Omalta osalta pyrin aina ostamaan vaihtoehtoisen tuotteen, Kiinassa valmistetun sijaan.''*

3. *''Todella dystooppinen, iljettävä kontrolli. Valtio valvoo ajatuksiasi ja kauppaostoksia. Sellainen maa on Kiina, jossa tehdään lääkkeesi ja lastesi lelut.''*

Keskustelussa vedottiin usein suomalaisia yrityksiä jättämään Kiina. Tämän kaltaiset kommentit voi tulkita niin, että kommentoijat vastuuttavat yrityksiä siten, että yritystoiminta Kiinassa on kestävämpiä ja ainakin välillisesti Kiinan toimien tukemista. Kommenteissa nousi esiin huoli siitä, että muutkin kuin kiinalaiset joutuvat luottoluokitusjärjestelmän piiriin sen vuoksi, että yrityksillä on toimintaa Kiinassa, ja ajatusta siitä, että Kiinan valvontakoneisto ylettyisi länsimaalaisiin, pidettiin huolestuttavana. Keskustelussa vastuutettiin yritysten lisäksi kuluttajia, ja kritisoitiin Kiinassa valmistettujen tuotteiden ostamista Kiinan tukemisenä. Toisaalta osassa kommentteja kritiikki kohdistettiin suuremmin Kiinaan kuin siellä toimiviin yrityksiin, eikä yritysten tehtävän nähty olevan kannanotto yksittäisten valtioiden

lainsäädäntöön, vaan voiton tavoittelu, jolloin Kiina on edelleen houkutteleva ja kannattava vaihtoehto yritystoiminnan kentäksi.

3. *''Tämä on vielä pahempaa kuin Orwellin kirjassa. Vaikea uskoa että nämä haastatellut suomalaiset suhtautuvat tähän näin myötäsukaisesti. Kiina pitäisi pakottaa pois tällaisistä järjestelmistä tulleilla ja sanktioilla. Ellei se onnistu, kaikki välit poikki.''*

1. *''Rongchangissä asuvilla pisteetyillä henkilöillä varmasti ei ole muuta vaihtoehtoa kuin kehua systeemiä, sillä omat pisteet luultavasti laskisivat kritisoinnista. Hyvästi sananvapaus!''*

Sananvapaus ja sen puute tulivat kriittisessä keskustelussa usein esille. Kommenteissa pohdittiin, voivatko Kiinassa asuva suomalaiset, saati Kiinan kansalaiset edes kertoa rehellisesti suhtautumisestaan luottoluokitusjärjestelmään, vai estääkö pelko pisteiden laskemisesta ja sensuurista kertomasta todellista mielipidettä. Kysymys on aiheellinen, sillä Kiina katsoo valtion toimien kritisoimisen olevan epäluottamusta herättävä teko, joka voi johtaa rangaistuksiin (Baer & Koponen 2020, 47).

1. *''Kiinalaiset polttavat tuhottoman määrän kivihiiltä tuottaakseen sähköä. Entäs sitten kun se on poltettu loppuun? Millä energialla toimivat ne laitteet, jotka tarkkailevat, onko joku kävellyt päin punaisia tai haukkunut anoppinsa?''*

3. *''Nyt niitä ketuttaa, jotka hakkasivat rahaa Kiinaan. Kiina on tähdenlento. Se nousi, nyt se söhlää ja kun maailma alkaa boikotoimaan Kiinan tuotteita, se romahtaa. Tuotteita tehdään firmoille orjatyövoimalla, mitään ekologisia sääntöjä noudattamatta.''*

Ekologiset arvot ja niiden oletettu puuttuminen Kiinan johdolta ja yrityksiltä herätti myös keskustelua. Sekä luottoluokitusjärjestelmän ylläpitämiseen kuluva energia että halpatuotannon päästöjä kritisoitiin.

5.2 Neutraali ja hyviä puolia etsivä keskustelu

Aineistossa tuli esiin jonkin verran neutraalia ja varovaisen positiivista suhtautumista Kiinan luottoluokitusjärjestelmään. Tällaista keskustelua oli kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin kriittisesti suhtautuvaa keskustelua. Kommenteissa pohdittiin, minkälaisia hyviä puolia Kiinan luottoluokitusjärjestelmässä on, ja miksi järjestelmä näyttää toimivan Kiinassa.

1. *''On myös hyvä ymmärtää se, että Kiina on kollektivistinen kulttuuri, jossa yksiköt nähdään enemmän vain järjestelmän rattaina kuin Suomessa. Vaikea sanoa, kun ei itse ole kasvanut yhtä kollektivistisessä kulttuurissa, mutta ehkä he todella kannattavat tuollaista järjestelmää?''*

Keskustelussa tuotiin esiin Kiinan kollektiivinen kulttuuri, ja pohdittiin sen vaikutusta järjestelmään suhtautumiseen. Sen nähtiin sopivan Kiinaan ja selittävän kansalaisten tyytyväisyyttä järjestelmään. Kommenteissa kritisoitiin järjestelmän tiukkaa tuomitsemista ilman käsitystä Kiinan kulttuurista, ja osa kommentoijista oli sitä mieltä, että järjestelmä näyttää ulospäin todellisuutta rajoittavammalta, eikä sitä kannata analysoida ilman syvällistä tuntemusta Kiinan kulttuurista ja historiasta. Näissä kommenteissa tuotiin esiin myös idän ja lännen vastakkainasettelu – idän kulttuuri miellettiin kollektiiviseksi, ja vastaavasti länsi individualistisemmaksi, ja tällaisella erojen rakentamisella selitettiin järjestelmän toimivuutta. Hallin kuvaama me ja muut- diskurssi (1999, 84) kuvaakin hyvin tämän kaltaista luokittelua, jonka avulla yksinkertaistetaan ja saadaan Kiinan kansan kuulostamaan yhdenmukaiselta joukolta.

1. *''Kiinan historialliseen taustaan nähden pistejärjestelmässä on omanlaistaan järkeä mutta myös kauneutta''*

Kiinan historian nähtiin myös selittävän järjestelmää ja kansan tyytyväisyyttä siihen. Keskustelussa viitattiin Kiinan historiaan ja kansalaisten luottamusta heikentäneeseen kulttuurivallankumoukseen, ja järjestelmässä nähtiin mahdollisuuksia paikata luottamusta. Tutkimuksen mukaan myös kiinalaiset itse näkevät luottoluokitusjärjestelmän mahdollisuutena paikata heikkoa luottamusta (Kostka 2019, 1585–1586).

1. *”Toivottavasti järjestelmä saadaan pian meillekin, niin alkaa työttömille työ maittamaan.”*
1. *”Minusta tällainen kaikkien nähtävissä oleva pisteytys voisi sopia myös Suomeen vaikka rötöstelijöille, punanenä-juupoille ja siipiveikoille tämä ei sovi, koska mökeltäminen loppuisi kuin seinään.”*

Keskustelussa useimmiten esiin tullut järjestelmän hyvä puoli oli työttömyyden, rikollisuuden, vihapuheen ja muiden ongelmien vähentyminen. Tätä pidettiin niinkin suurena hyötynä, että osa, vaikkakin ehkä leikillään, toivoi samankaltaista järjestelmää myös Suomeen. Muutama kommentoija oli sitä mieltä, että luottoluokitusjärjestelmää voisi soveltaa Suomessa esimerkiksi eduskuntaan pyrkiville. Järjestelmän tuomaa läpinäkyvyyttä pidettiin mahdollisuutena, ja sen ajateltiin karsivan rikolliset valtaapitävistä.

Siinä missä kriittisessä keskustelussa sananvapauden puutetta moitittiin, tuotiin hyviä puolia etsivässä keskustelussa esiin sensuurin aiheuttama vihapuheen vähentyminen. Keskustelussa pohdittiin jonkin verran myös todellisen sananvapauden rajoja, ja sitä, täytyykö sananvapauden ollakaan niin totaalista, että mitä tahansa saa sanoa ilman seurauksia. Osa kommentoijista oli sitä mieltä, että sanomisistaan tulee joutua vastuuseen, ja piti Kiinan järjestelmää sen kautta perusteltuna.

Tämän kaltaisissa kommenteissa konkretisoitui Martin Innesin teoria muuttuvasta maailmasta ja siitä, miten turvattomuuden tunne saa ihmiset kaipaamaan lisää valvontaa (2003, 1). Osa kommentoijista näki luottoluokitusjärjestelmän kaltaisessa valvontajärjestelmässä ja sen tarjoamassa turvassa riittävän hyödyn asettaakseen omankin elämänsä vastaavan kontrollin alaiseksi. Suuremmasta osasta järjestelmän hyviä puolia pohtivista kommenteista tuli kuitenkin ilmi, että vaikka valvontaa kaivataan lisää, on Kiinan järjestelmä siihen liian radikaali.

5.3 Vertaileva keskustelu

Aineistossa esiintyi paljon vertailevaa keskustelua, jossa puhuttiin suoraan suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen ongelmista. Suomen kritisoiminen keskustelussa oli ennako-oletukseni vastaista, ja siksi juuri mielenkiintoista. Kiinan radikaalin järjestelmän kontekstissa kommentoijien oli ehkä helppoa tuoda esiin myös omia, kärkkäitä mielipiteitä. Vertailulle ja vastakohtille on tyypillistä pitää toista hierarkkisesti ylempiarvoisena, ja idästä ja lännestä

puhuttaessa, etenkin länsimaisesta näkökulmasta, useimmiten länsimaita pidetään kehittyneempinä ja myönteisempänä vaihtoehtona (Hall 1999, 80). Vertailua voidaan kuitenkin käyttää miten päin tahansa, sillä voidaan niin kritisoida kuin ihailla omaa tai toisen kulttuuria.

2. *''Samaan aikaan toisaalla: On maa, jossa 'oman elämän kovaa koulua' - kävijöitä kannustetaan jäämään sohvan nurkkaan sosiaaliuilla, maa joka muistuttaa kansalaisiaan ilmastoahdistuksesta erinäisissä medioissa ja maa, jossa loputon ymmärtämisen kulttuuri.'''*

Vastakkainasettelua käytettiin yllä olevan kommentin tavoin heijastamaan suomalaisen yhteiskunnan ongelmia. Suomalainen yhteiskunta nähtiin Kiinan omaa vasten liian anteeksiantavana, kun taas rivien välistä voi tulkita kommentoijan ihailevan Kiinan järjestelmän kykyä kitkeä yhteiskunnasta työttömyyttä ja muita ongelmia. Tällaisissa kommentteissa luotiin vastakkainasettelua maiden välille, nostaten Kiinaa ylös Suomea moittien.

3. *''Vain Kiinassa? Ei todellakaan, kyllä sama järjestelmä on käytössä myös suomalaisissa yrityksissä. On aivan turha syyttää Kiinaa kun oma pesä on sotkettu!''*

3. *''Suomessa ja kaikissa länsimaissa tehdään myös yritysten pistetystä. Sitä ei kuitenkaan tee valtio vaan luottoluokitusyritykset ja maksuhäiriörekisterit. Kiinassa arvioitavien asioiden skaala on meitä laajempi.'''*

Kommenteissa tuotiin esiin myös suomalaiset luottotietorekisterit sekä julkiset verotiedot ja niitä verrattiin Kiinan luottoluokitusjärjestelmään. Erityisesti yrittäjien asema herätti paljon keskustelua ja kritiikkiä liian vahvasta valvonnasta. Suomessakin lisääntyvää taloudellista valvontaa pohdittiin kriittisesti, ja tuotiin esiin muun muassa Suomeen valmisteilla olevan positiivisen luottotietorekisterin kautta. Useissa kommentteissa oltiin jopa sitä mieltä, että valtion kontrolli on yhtä vahvaa Suomessa kuin Kiinassa. Moni kommentoija vaikutti olevan sitä mieltä, että sekä Kiinan että Suomen kontrollointi- ja valvontakeinot ovat liian voimakkaita, kumpaakaan ihailtu toisen kustannuksella.

Tämän kaltaista kriittistä ja hyvin kärkeästä keskustelua esiintyi paljon, mutta muutamassa vertailevassa kommentissa sanoitettiin ero suomalaisten taloutta ja maksukykyä mittaavien rekistereiden ja Kiinan sosiaaliseen ja yksityiseen elämään ulottuvan rekisterin välillä.

2. ''Kiinalainen valvontasysteemi jää vielä olennaisesti toiseksi kotimaamme Suomen vastaavasta. Missään muualla ''lännessä'' ei ole näin. Länsimaisia olemmekin vain omasta mielestämme. Toimimme tässä suhteessa valtion hallinnossa kuin Venäläiset ja Kiinalaiset''

Kommenteissa pohdittiin myös Suomen asemaa idän ja lännen väliin asettuvana valtiona, jonka asema länsimaana ei ole yksiselitteinen. Vaikka keskustelu oli paikoin hyvin kärjistettyä, tulee siitä esiin itäisen ja läntisen maailman määrittelemättömät rajat.

Kommenteissa konkretisoitui Stuart Hallin ajatus siitä, että länsi on maantieteellisen paikan sijaan pikemminkin vertailustandardi, jonka avulla yhteiskuntia voidaan asettaa järjestykseen (1999, 79–80), ja keskustelussa Suomen yhteiskuntamallia ja valvontaa pidettiin tekijänä, joka luokittelee meidät itään.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmani tavoitteena on ollut selvittää, miten suomalaisessa verkkokeskustelussa suhtaudutaan Kiinan sosiaaliseen luottoluokitusjärjestelmään, millaisia merkityksiä siihen liitetään ja miten sen kautta rakennetaan vertailemalla omaa kansallista identiteettiä. Analysoin verkkokeskustelua kolmen löytämäni pääkategorian kautta.

Verkkokeskustelussa esiintyi eniten kriittistä suhtautumista Kiinan järjestelmään. Kritisointi perustui vapauden ja yksityisyyden rajoittamiseen, ihmisoikeuksien loukkaamiseen sekä ekologisesti kestävämpään toimintaan. Luottoluokitusjärjestelmää pidettiin dystooppisena kontrollointivälineenä, ja länsimaisten yritysten toiminnan eettisyyttä Kiinassa pohdittiin paljon.

Täysin hyväksyvää ja positiivisesti suhtautuvaa keskustelua ei aineistossa esiintynyt juuri ollenkaan. Järjestelmän hyviä puolia pohdittiin pääasiassa varovaisesti, ja niitä olivat esimerkiksi työttömyyden vähentyminen. Keskustelussa pohdittiin myös järjestelmän olevan toimiva Kiinan kontekstissa, ja ehkä olevan siellä tarpeellinen, sillä Kiinan kulttuurin ja historian nähtiin eroavan merkittävästi Suomesta ja länsimaista.

Keskustelussa Suomea ja Kiinaa vertailtiin toisiinsa. Ennako-oletukseni oli, että vertailun avulla keskustelija toisivat esiin lähinnä suomalaisen yhteiskunnan vahvuuksia, mutta yllätyksekseni aineistosta löytyikin myös paljon keskustelua, jossa vertailulla kritisoitiin Suomea, rakentaen siitä kuvaa valtiona, joka ei pysty puuttumaan ongelmiin tehokkaasti ja joka päästää kansalaisensa jopa liian helpolla. Keskustelussa esimerkkeinä käytettiin työttömyyttä, ja sitä miten sosiaaliturvajärjestelmä saattaa Suomessa jopa kannustaa ihmisiä siihen. Toisaalta Suomessa käytettävissä valvontakeinojakin kritisoitiin, ja mm. julkisia verotietoja sekä luottotietorekistereitä pidettiin liian kontrolloivina ja niitä verrattiin Kiinan järjestelmään nähden niissä samankaltaisuuksia.

Tutkielmani rajallisen otannan perusteella en voi tehdä johtopäätöksiä kaikkien suomalaisten suhtautumistavoista, mutta analyysin perusteella vaikuttaisi siltä, että ainakin tähän verkkokeskusteluun osallistuneet suomalaiset arvostavat vapautta ja yksilönoikeuksia lisääntyvästä valvonnantarpeesta huolimatta, ja Kiinan sosiaalisen luottoluokitusjärjestelmän nähtiin rikkovan näitä arvoja. Luottoluokitusjärjestelmää pidettiin keskustelussa dystooppisena mallina, joka ei sovi länsimaisiin arvoihin. Toisaalta keskustelussa nähtiin kuitenkin tarvetta valvonnalle, ja toivottiin sitä lisää Suomeenkin rajoittamaan rikollista toimintaa. Kiinan kykyä tarttua luottoluokitusjärjestelmän avulla yhteiskunnan ongelmiin ihailtiin, vaikka vain harva kommentoija toivoi suoranaisesti luottoluokitusjärjestelmän kaltaista kontrollia Suomeen. Kiinnostava jatkokysymys tutkielmalleni voisi olla se, mitkä tekijät saavat osan ihmisistä kaipaamaan lisää valvontaa, ja minkälaiset valvonnan keinot nähdään sopivina.

Lähteet

Amnesty International (2020) *EU companies selling surveillance tools to China's human rights abusers*. Saatavissa: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/09/eu-surveillance-sales-china-human-rights-abusers/>, viitattu 9.5.2022

Baer, Katarina & Koponen, Kalle (2020) *Kiinan suurin harppaus: Päämääränä maailman valvotuin kansa*. Helsinki: Teos.

Black, Donald (1976) *The Behavior of Law*. New York: Academic Press.

Cohen, Stanley (1985) *Visions of Social Control*. Cambridge: Polity Press.

Ding, Xiaodong & Zhong, Dale Yuhao (2020) *Rethinking China's Social Credit System: A Long Road to Establishing Trust in Chinese Society*. *Journal of Contemporary China* 30:130, 630–644

Foreign Policy (2018) *Life Inside China's Social Credit Laboratory*. Saatavissa: <https://foreignpolicy.com/2018/04/03/life-inside-chinas-social-credit-laboratory/>, viitattu 4.5.2022

Hall, Stuart (1999) *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Helsingin Sanomat (2021) *Vientituotteena valvova silmä*. Helsingin Sanomat. Saatavissa: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000007938713.html>, viitattu 9.5.2022

Innes, Martin (2003) *Understanding social control*. Berkshire: Open University Press.

Itkonen, Hannu & Pirttilä, Ilkka (1992) *Sosiologian palapeli*. Jyväskylä: Gummerus.

Jiang, Min (2020) *A brief prehistory of China's social credit system*. *Communication and the Public* 5:3–4, 93–98

Kostka, Genia (2019) *China's social credit systems and public opinion: Explaining high levels of approval*. *New Media & Society* 21:7, 1565–1593

Laaksonen, Salla-Maaria & Matikainen, Janne & Tikka, Minttu (2013) *Otteita verkosta. Verkon ja sosiaalisen median tutkimusmenetelmät*. Tampere: Vastapaino.

Liang, Fan & Chen, Yuchen (2021) *The making of “good” citizens: China's Social Credit Systems and infrastructures of social quantification*. *Policy & Internet* 14:1, 114–135

Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus.

Ross, Edward A. (1910) *Social Control: A Survey of the Foundations of Order*. New York: The Macmillan Company.

Said, Edward W. (1979) *Orientalism*. New York: Vintage Books.

Sithigh, Daithi Mac & Siems, Mathias (2019) *The Chinese Social Credit System: A Model for Other Countries?* *Modern Law Review* 82:6, 1034–1071

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Wang, Fei-Ling (2005) *Organizing Through Division and Exclusion: China's Hukou System*. Stanford: Stanford University Press.

Yle (2017) *Kiinan kulttuurivallankumous*. Saatavissa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/08/07/kiinan-kulttuurivallankumous>, viitattu 24.4.2022

Liite 1: Aineisto

Artikkeli 1: Pajari, Katriina (2018): ”Anoppipisteitä jaossa” Helsingin sanomat 20.12.2018.
Verkkojulkaisu: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005941130.html> (viitattu 1.2.2022)

Artikkeli 2: Pääkirjoitus (2020): ”Kiina pisteyttää yksityishenkilöiden ja pian myös yritysten teot” Helsingin Sanomat 4.1.2020. Verkkojulkaisu: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006362476.html> (viitattu 1.2.2022)

Artikkeli 3: Raita-aho, Sanna (2020): ” Kiinan uuden luokitusjärjestelmän pelätään ajavan suomalaisyrityksiäkin valvomaan työntekijöitään tiukemmin vapaa-ajalla” Helsingin Sanomat 27.7.2020. Verkkojulkaisu: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006583032.html> (viitattu 1.2.2022)